

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה" (מס' מגילה י"ב ע"א)

במס' מגילה מובא דיון, מדוע נתחייבו ישראל כליה בתקופת מרדכי ואסתר: "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי - מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה. אמרו להם - אמרו אתם. אמרו לו - מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו. אמרו לו - אמור אתה. אמרו להם - מפני שהשתחו לצלם. אמרו לו - וכי משוא פנים יש בדבר. אמרו להם - הם לא עשו אלא לפנים, אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים, והיינו דכתיב כי לא ענה מלכו". התלמידים חשבו שהגזירה בגלל שנהנו מהסעודה, אך רשבי"י טוען, הרי רק יהודי שושן נהנו מהסעודה, ומדוע נגזר על כל היהודים? לכן אומר שהסיבה היתה כי השתחו לצלם, ומסביר 'רשבי"י' שזה היה בתקופת נבוכדנצר. ולמרות זאת זכו לנס כי עשו זאת רק מיראה. **ויש לשאול**, האם לדעת רשבי"י לא היה מגיע להם עונש על שנהנו מהסעודה? **ונראה לומר**, שוודאי היה מגיע להם עונש, אבל יש לחפש סיבה נכונה לגבי כל יהודי העולם. ומדברי רשבי"י שאומר - **'אם כן שבשושן יהרגו'** משמע, שגם הוא סבור שהיה מגיע להם עונש הריגה על שהשתתפו בסעודה.

רמזים במגילה לעונות אלן - מגילת אסתר היא מגילת ההסתר, אך יש לבדוק האם יש רמז לעונן שבגללו נגזרה הגזירה על ישראל. **נהנו מהסעודה** - לכאורה, אין רמז שהיה בזה עונן, והאם הוכרחו להתגעל במאכלות אסורות. ואם הגזירה היתה באה מיד לאחר הסעודה, היינו יכולים לקשר בין הדברים, אך הסעודה היתה בשנת 3 למולכו, והגזירה היתה בשנת 12 למולכו, ולא מפורש הקשר ביניהם.

מי היו המשתתפים - ב'ינותן' מובא: "עבד מלכא לכל עמא בית ישראל דאשתכחו חיביא בשושן בירנתא דאתמניאו עם ערלאין דירי ארעא". ומשמע, שרק הרשעים השתתפו. וכן מובא ב'**מדרש רבה'** (אסתר ב', ו'): "א"ר חנינא בר פפא גדולי הדור היו שם וברחו. אמר רב חנינא בר עטל יהודים היו שם באותה סעודה אמר לון אותו רשע יכול אלוהיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן, אמרו לו (ישעיה ס"ד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה, אם כסעודה זו הוא עושה לנו אנו אומרין לו כבר אכלנוה על שלחנו של אחשוורוש".

השתחו לצלם - לגבי זה כן אפשר למצא רמז לעונן זה, שהרי מובא לגבי ההשתחוות להמן: "וְכָל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמָּן... וּמִרְדֵּכִי לֹא כָרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. (ג) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמִרְדֵּכִי מִדְּוַע אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ. (ה) וַיֵּרָא הֶמָּן כִּי אֵין מִרְדֵּכִי כָרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיִּפְלֵא הֶמָּן חֲמָה. (ו) ... וַיִּבְקֹשׁ הֶמָּן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְלָכוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עִם מִרְדֵּכִי" (ג', ב' - ו'). בפסוק ג' אומרים עבדי המלך למרדכי - 'מדוע אתה עובר על מצות המלך', ומשמע שרק הוא לא השתחוה אך כל האחרים כן השתחו. אך אין מכאן הוכחה שיהודים אחרים כן השתחו, כי בפסוק ב' נאמר על עבדי המלך אשר בשער המלך, ויתכן שיהודים אחרים כלל לא היו שם אלא רק מרדכי. אך מפורש שבגלל זה החליט המן להשמיד את כל היהודים. ומדוע משמים הסכימו עם גזירת המן. ואולי יש כאן רמז על כך שבמקום אחר הם כן השתחו, וכמו שאומר רשבי"י בגמרא שהשתחו לצלם של נבוכדנצר.

ולפי ניתוח זה אפשר להבין, שאמנם התלמידים חשבו שהגזירה משמים היתה בגלל שנהנו מסעודת אחשוורוש, אך רשבי"י דוחה ואומר שנגזר עליהם בגלל שהשתחו לצלם של נבוכדנצר. ואולי, התלמידים חשבו שהגזירה היא בגלל עון שנעשה עכשיו, ולכן ייחסו זאת לסעודת אחשוורוש, אך רשבי"י הבין, שלא יתכן שתיגזר גזירה על כל היהודים בגלל יהודי שושן, ולכן סבר שהגזירה היא בגלל דבר שעשו כל ישראל, וזה העונן השתחו לצלם של נבוכדנצר, למרות שאירוע זה לא היה עכשיו אלא בעבר. ואם נשאל, מדוע ה' מעניש אותם עכשיו על עונש העבר, מסביר ה'**רי"ף**' על **'עין יעקב'** שה' האריך אפו על שהשתחו לצלם של נבוכדנצר, אך עשיו ששנו באיוולתם להשתחוות לצלם של המן, זה עורר את העונן הראשון, ולכן נגזרה עליהם הגזירה.

מדוע חייבים עונש כליה על שנהנו מהסעודה - גם לפי רשבי"י משמע שהגיע ליהודי שושן עונש כליה על שנהנו מהסעודה, ויש להבין את חומרת העונש, הרי על מאכלות אסורות אין בתורה עונש מוות. ועוד יש לבדוק, האם בכלל אכלו מאכלים כאלה.

שתיה כדת - לפחות לגבי השתיה מובא: "וְהַשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אִינֵס כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לְעִשׂוֹת כְּרִצּוֹן אִישׁ וְאִישׁ" (א', ח'), ומובא ב'**מדרש רבה'** (אסתר ב', י"ד): "והשתיה כדת אין אונס... רב אמר אין אונס ביין נסך". ועוד, שבגמ' נאמר: "לעשות כרצון איש ואיש, אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן", ומפרש 'רשבי"י' שהם היו שרי המשקה במשתה, ובוודאי שמרדכי לא השקה אותם יין נסך.

האם גם הסעודה היתה כדת - ולגבי הסעודה, יש להעיר, שלא מפורש במגילה שהיתה בכלל סעודה, כי המגילה מדברת רק על **משתה**: "משתה שבעת ימים... והשקות בכלי זהב... ויין מלכות רב... והשתיה כדת אין אונס" (א', ה' - ח'), אך התלמידים טענו שהגזירה היתה בגלל שנהנו מהסעודה, וסביר שמשתה כולל גם סעודה. וכן ב'**מדרש רבה'** (אסתר ב', ו') שהבאנו לעיל מדובר על סעודה: "אמר רב חנינא בר עטל יהודים היו שם באותה סעודה, אמר לון אותו רשע יכול אלוהיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן, אמרו לו (ישעיה ס"ד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה, אם כסעודה זו הוא עושה לנו אנו אומרין לו כבר אכלנוה על שלחנו של אחשוורוש".

אך האם בסעודה אכלו דברים לא כשרים? ובפשטות ניתן לומר, שכמו שהשתייה היתה כדת, כך גם הסעודה היתה כדת של תורה אין אונס. ואם נדייק בדברי התלמידים, גם הם לא טענו שהגזירה היתה בגלל שאכלו מהסעודה אלא שנהנו מהסעודה, ואולי מכאן, שבאכילה עצמה לא היתה בעיית כשרות.

אך במדרש **'שיר השירים רבה'** (פרשה ז', פסקה י"ד) מובא שאכלו מתבשילי גויים: "אם כן למה באו ישראל בספק בימי המן, רבנן ורשבי"י, רבנן אמרי על שעבדו ישראל עבודת כוכבים, ור' שמעון אמר על שאכלו מתבשילי הגוים. אמרו לו והלא לא אכלו סעודה אלא אנשי שושן הבירה בלבד... אמרו לו והלא כל ישראל ערבין אילין באילין". וכן במדרש **'תנחומא'** (בהר פרק ד') מובא כך: "שכולם היו ראויים להריגה למה שאכלו מתבשילי המלך".

ולסיכום, אין הכרח לומר שאכלו דברים אסורים, וגם אם אכלו עדיין יש להבין מדוע נגזר עליהם כליה. ובלשון פירוש ה'**רי"ף**' על **'עין יעקב'**: "ועוד קשה לדרשת תלמידיו, איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשוורוש יענשו הריגת מות ואבדון, והרי האוכל נבלה אין בו כרת, ועל לאו אחד שבתורה היתה כל החרדה הזאת?".

חילול השם - ואולי העון לא היה עקב בעיית כשרות בסעודה אלא בגלל שהשתמש בכלי בית המקדש, וכמו שמובא שבתרגום **'ינותן'**: "ופקיד לאשקאה יתהון במני דהבא דבית מקדשא דאייתי נבוכדנצר רשיעא מן ירושלם", והיה אסור להם להשתתף בסעודה כזו שמחללים את כלי המקדש, ויש בזה חילול השם, והעונש על חילול השם הוא אכן - מוות.

השתתפות בשמחה על חורבן הבית - וכדומה מעלה שם ה'ר"י' שאחשורוש טעה בחשבון, וחשב שאם ישראל לא נגאלו עד עכשיו, סימן שיותר לא יגאלו, ולכן העז להוציא את כלי המקדש, ועשה משתה על ביטול בניין בית המקדש, וזוה שהשתתפו בסעודה, הם כאילו השתתפו בשמחת חורבן הבית, ולכן נענשו בחומרה.

מעשה ותוצאה ולא חטא ועונש - 'האדמו"ר מלויבאוויטש', מביא מהמדרש שאדריאנוס שאל את ר' יהושע - 'גדולה היא הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים, וענה לו - 'גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה'. כלומר, שמבחינה טבעית לא יכולים ישראל לעמוד מול הגויים שרוצים לכלותם, אלא שה' מגן עליהם. אך ההנהגה נסית זו קיימת רק כל זמן שישראל שמים מבטחם רק בה', אך ברגע שהם מחשיבים את אומות העולם ורואים בהם את מקור חיותם וקיומם, אז ה' מסיר את הגנתו מעליהם, ומפקיר אותם לחסדי הגויים.

וכאשר נהנו מסעודת הרשע, והדגש על שהם נהנו, ולא שאכלו ככפאם שד, וזוה הראו שהם מחשיבים את שלטון האומות, ומציאותו של אחשורוש חשובה מאד לקיומם. ואז ה' הסיר מעליהם את הגנתו הנסית, ונחשפו למצב הטבעי של כבשה בין שבעים זאבים, ואז המן ואחשורוש גזרו להשמידם. ואם כן, אין כאן חטא ועונש, אלא מעשה ותוצאה, וממילא אין למדוד את העונש הגדול ביחס לחטא קטן של מאכלות אסורות. ואדרבא, לפי הסבר זה, העונש מגיע גם אם באמת לא נכשלו במאכלות אסורות.

אי ציות לגדולי הדור - 'הרב אביגדור נבנצל' מביא מ'מדרש רבה' (אסתר ז', י"ג) : "אמר רבי יצחק נפחא המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל הה"ד ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה וגוי ואין העם האמור כאן אלא ישראל... אמר המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זמה, העמד להם זונות ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם.. כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם ואמר להם - לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש... ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה". ומסביר, שטענת ישראל היתה, שצריך להשתתף בסעודה, בכדי לטפח יחסים טובים עם המלך. ומצד שני, אם לא ילכו, המלך יכעס ויגזור עליהם גזירות. אך מרדכי סבר שההתקרבות לגויים, תקרב אותם גם למעשייה ולהתבוללות בהם. ועוד, שלפי חז"ל לבש אחשורוש את בגדי הכהן הגדול, והוציא את כלי המקדש, ואסור להשתתף במעמד נורא כזה. אך הם לא מציינים לו, הולכים למשתה, ומביאים עליהם את הגזירה. אך גדלותם היתה, שבסופו של דבר, הכירו בזה שמרדכי צדק, וקיימו וקבלו, וחזרו בתשובה.

נושא ב' - שלימות ישראל ביחס לאומות

הרב דוד שלמה שטיין מביא ממפרשים שכאשר ה' בא לדון את ישראל ואין להם זכויות אז הוא עושה השוואה בינם לבין הגויים, ומתוך כך הם תמיד יוצאים זכאים. ולפי זה מסביר את הפסוק במגילה : "אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (ט', א'), שלכאורה המילה - 'המה' מיותרת, אלא שבא לומר שהיהודים ישלטו בגויים מתוך השוואה שה' עושה בינם לבין שונאיהם. וכן מפרש את המשפט : "הא-ל הנפרע לנו מצרינו" (מהברכה שלאחר המגילה), שה' מציל אותנו מתוך התבוננות בצרינו.

שורש הנס - הריגת ושתי - שורש הנס בפורים על פי ה'חתי"ם סופר' (תורת משה, מגילת אסתר דיבור הראשון) הוא לא תלייתו של המן, ולא הניצחון במלחמה על האויבים, אלא הריגתה של ושתי ביום האחרון של 187 ימי המשתה (180 + 7). 186 ימים עוברים בצורה רגילה והמלך מתנהג בכבוד ובנימוס לכולם : "והשתיה כדת אין אונס", ודווקא ביום האחרון המלך משתכר ומשתגע : "ביום השביעי כטוב לב המלך בייני", ומצווה לסריסיו : "להביא את ושתי המלכה". אך לא רק המלך משתגע גם ושתי משתגע, כי לא רק שהיא מסרבת לבוא, אלא אף מתחצפת אליו, עד שהוא כועס מאד : "ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו".

ודווקא בסעודה זו שבה חטאו בני ישראל, בזה שהשתתפו בסעודתו של אותו רשע, דווקא אז, מקדים הקב"ה את התרופה למכה, מסלק את ושתי, בכדי שאסתר תגיע למלוכה ותציל את עם ישראל. בכך רצה הקב"ה להראות, שגם בזמן שאין בני ישראל עושים רצונו של מקום, יש להם דין של בנים, והקב"ה אוהב אותם, ולכן הכין להם את שורש הנס אפילו בזמן שחטאו. ועל פי הדברים שלמעלה, ניתן לחדש בדרך אחרת, כיצד דווקא בתוך אותה סעודה שגרמה לגזירה על ישראל, דווקא אז זרע ה' את שורש ההצלה של עם ישראל. וכן נוסף שאלה, מדוע עם ישראל הלך בכל זאת למשתה, למרות שמרדכי הזהיר אותם לא ללכת, האם היה להם צידוק דתי להליכה שלהם?

ואולי נראה לומר, שהמחלוקת בין מרדכי לעם ישראל היתה, שמרדכי חשב שעם ישראל יכול להגיע לדרגה בה יצא זכאי לפני ה' כשלעצמו, מבלי שה' יצטרך להשוותם לגויים, ולכן אמר להם שלא ילכו ויבדלו מהגויים, בבחינת - 'ובגויים לא יתחשבו'. אך עם ישראל חששו שלא יצאו זכאים בדין אלא מתוך שה' ישווה את התנהגותם ביחס לגויים, ולכן הלכו כדי שיהיו יחד עם הגויים וה' יראה את ההבדל בהתנהגותם. הם הלכו אך נכשלו בזה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וכנראה גם מזה מרדכי פחד. ועל פי זה ניתן לענות על השאלה לדעיל, ולומר שאין סתירה בין הדברים : מצד אחד נגזרה עליהם הגזירה בגלל אותה סעודה בגלל שנהנו ממנה, אך מצד שני באותה סעודה למרות שחטאו, ה' ראה את ההבדל בינם לבין הגויים, ולכן נטע באותו משתה את זרע ההצלה.

טביעת המצרים דווקא בים סוף - על פי נוכל גם להסביר, מדוע ה' הביא את המצרים לים סוף בכדי להטביע אותם ולא הטביע אותם במים במצרים (מידה כנגד מידה). אלא שידוע המדרש, ששאלו המלאכים מה ההבדל בין ישראל למצרים, אלו עובדי עבודה זרה וגם אלו, ולכן ה' הביא את המצרים גם כן לים סוף שבאותו זמן שישראל נמצאים בתוך הים גם המצרים יהיו בתוך הים, ואז כולם יוכלו לראות את ההבדל ביניהם, ויבינו למה עם ישראל צריך להינצל.

ועל פי זה נבין את הפסוק בתהלים ס"ו, ז' שמביא הרב שטיין במאמרו : "מושל בגבורתו עולם, עיניו בגויים תצפיה", ומפרש שכאשר ה' רוצה לדון בגבורתו - במידת הדין את ישראל, אז הוא צופה על התנהגות הגויים, ואז מוציא את ישראל לכף זכות. ונראה להוסיף, שזה מתקשר לפסוקים שלפניו : "לכו ראו מפעלות אלוקים, נורא עלילה על בני אדם. הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו". שכאשר ה' רוצה לפעול במידת 'אלוקים' שהוא מידת הדין, אז מוצא עלילות על בני אדם, שהוא מחפש את החסרונות של הגויים, ואח"כ מזכיר את קריעת ים סוף, לרמז על כך שהביא לשם את המצרים בכדי להראות את ההבדל בינם לבין ישראל, ולכן - 'שם נשמחה בו', שם בים סוף, כי נהג בדרך זו בכדי להציל את ישראל.

המצב במדינה - אנו מקדישים את כל השיעורים לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לרפואה שלימה - הגיליונות והלימוד מוקדשים החדש לרפואת עופר ניסים בן שרה שיחי'.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים החדש לע"נ ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל.

ולע"נ לומדי הכולל : ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל.

ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להצטרף גם לדרך הזו, וגם לדרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון צמייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net